School of Theology at Claremont
1001 1351736

BT
10
S8
no.10

The Library

SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

VERGEVING

Dit geschrift behoort als no. 10 tot de

VLUGSCHRIFTEN VAN DE STUDIECLUB VAN MODERNE THEOLOGEN

No. 1

PROF. Dr. H. WINDISCH, De tegenwoordige stand van het Christus-probleem, en
PROF. Dr. K. H. ROESSINGH, De uitgangspunten eener Christologie op den grondslag der kritische theologie.

Van het referaat van Prof. Dr. H. Windisch verscheen sindsdien een 2e omgewerkte en vermeerderde druk.

No. 2

Ds. A. BINNERTS Sz., Het plaatsbekleedend lijden van Jezus Christus, en
Ds. P. ZONDERVAN, De beteekenis van een Christologie op kritisch standpunt voor de prediking in de gemeente.

No. 3

PROF. Dr. G. A. VAN DEN BERGH VAN EYSINGA, Christologie en Triniteit,
Ds. S. SPAANS, Het Christologische in de catechese, en
Dr. J. L. SNETHLAGE, Philosophie en Christologie.

Van het referaat van Prof. Dr. G. A. van den Bergh van Eysinga verscheen sindsdien een 2e omgewerkte en vermeerderde druk.

No. 4

Dr. T. GOEDEWAAGEN, Idee en historie,
PFARRER LIZ. Dr. HANS HARTMANN, Christus als Erlöser, en
PROF. Dr. J. LINDEBOOM, Christologie en Kerk.

No. 5

PROF. Dr. H. T. DE GRAAF, Onze Godsprediking.

No. 6

Dr. R. MIEDEMA, Christologie en Beeldende kunst. Met vele reproducties.

No. 7

Ds. F. J. DE HOLL, De Autoriteit der Bergrede, en
Ds. F. KUIPER, De Opstanding.

No. 8

Ds. P. ELDERING, Evangelie en Wereld.

No. 9

PROF. Dr. H. WINDISCH, Brunner's „Mittler" en het Nieuwe Testament, en
PROF. Dr. M. C. VAN MOURIK BROEKMAN, Brunner's „Mittler" naar zijn dogmatisch-wijsgeerigen inhoud.

No. 10

Ds. P. D. TJALSMA, Zonde-vergeving, en
Ds. D. A. VORSTER, Het bewustzijn van vergeving in de Godsdienst-oefening en in de Catechese.

No. 11

Dr. J. L. SNETHLAGE, De Anti-ethicistische Godsidee en haar practische consequenties,
Prof. Dr. M. C. VAN MOURIK BROEKMAN, Aulén's „Christelijk Godsbeeld".

STUDIECLUB
VAN
MODERNE
THEOLOGEN

VLUGSCHRIFT no. 10

BT
10
S8
no.10

VERGEVING

DOOR
Ds. P. D. TJALSMA
EN
Ds. D. A. VORSTER

I Zondevergeving (P. D. Tj.)
II Het bewustzijn van vergeving in Godsdienstoefening en Catechese (D. A. V.)

1930

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

DRUK VAN GORCUM & COMP. - ASSEN - 1930

Zondevergeving.

Ik denk niet op tegenspraak te stuiten wanneer ik zeg dat ons onderwerp ons voert naar den kern van het evangelie, naar het hart van het Christendom. Ervaringen van zonde en schuld, en, daartegenin, de machtige gevoelens van bevrijding, verlossing, vernieuwing kunnen uit het Christendom der eeuwen niet geschrapt worden zonder het te berooven van zijn innerlijkste wezen. „Voor de groote Christendenkers" — zegt Prof. HEERING — „hoezeer ook onderling verschillend, is 's menschen grootste nood: zijn zonde, en wat zij allen zoeken, ieder op zijn wijze, is: verlossing van dézen nood, die tot alle verdere bevrijding voeren moet".[1]) En Prof. ROESSINGH zegt: „Ik geloof dat uit de historie, die achter ons ligt, één hoofdthema doorklinkt door alle variaties heen, één thema dat soms wel bijna verdwijnt onder de vele andere geluiden, dat vaak zoo bewerkt is, dat wij het er nauwelijks meer uit kunnen halen, maar dat er toch is, aldoor. Zoo zou ik het wellicht kunnen formuleeren: dat de zondige mensch in Christus een genadige God vindt en in de kracht van dien God en Vader uitgaat om deze wereld te herscheppen tot Zijn koninkrijk" [2]). Inderdaad: zonde en genade, deze beide woorden mogen in het Rechtsch-modernisme, wiens representanten ik liet spreken, nieuw accent gekregen hebben, het blijven ook daarbuiten, waar althans met het woord Christendom niet wordt gespeeld, de polen waarom het Christelijk beleven en belijden zich beweegt. Naar bevrijding zoekt de mensch, de Christen, naar bevrijding uit dien levensnood die in de zedelijk-religieuzen nood der zonde en schuld zijn diepte bereikt. Nu is het treffend op te merken hoe de Christelijke geloofstaal deze bevrijding met een reeks van woorden, van begrippen te benaderen tracht.

Van bevrijding en vernieuwing, van verlossing en verzoening, van rechtvaardigmaking en vergeving wordt gesproken, en van een scherpe preciseering dezer woorden is geen sprake. Het meest geldt dit wel voor de begrippen: *verlossing* en *verzoening*. In de evangeliën (Mrc. 10 : 45, Lc. 21 : 28) komt *verlossing* voor in den zin van bevrijding, n.l. van den dood en alle kwaad, bij PAULUS (Kol. 1: 14) als bevrijding van zondenschuld, als zondenvergeving dus, SCHLEIERMACHER vatte het op als bevrijding van al wat het Godsbewustzijn remmen kan, gebruikte

---

[1]) Dr. G. J. HEERING: Zonde en schuld naar Christelijk besef, pg. 4.

[2]) Dr. K. H. ROESSINGH: Rechtsch Modernisme (in: Godsd. Vraagst.) pg. 39.

het dus in den zin van verlossing uit de macht der zonde. Onder *verzoening* verstond PAULUS (Rom. 5 : 1 e. a.) de vernieuwing van den vrede tusschen God en mensch; de latere dogmatiek bracht het in bijzonder verband met de genoegdoening van Christus aan het kruis; SCHLEIERMACHER formuleerde het als „Aufnahme in der Seligkeit Christi", RITSCHL brengt het weer samen met de opheffing van schuld en noemt verzoening en rechtvaardigmaking hetzelfde. Geen wonder dat dogmatici als SEEBERG en HAERING deze onklare woorden liever vermijden, en voorstellen eenvoudig van vernieuwing te spreken (aldus de eerste) of „von der Sache unter den wichtigsten Gesichtspunkten möglichst einfach zu reden" (aldus de tweede, „Chr. Glaube", ², S. 458).

Wat nu intusschen ons thema „zondevergeving" betreft, misschien kunnen wij zeggen, dat dit woord den binnensten cirkel aangeeft die door een reeks van grootere wordt omsloten. Zoo meent STEPHAN het ook in zijn Glaubenslehre, als hij zegt: „Befreit werden kann er (sc. der Mensch) . . . nur durch die Vergebung Gottes, d.h. durch die Beweis dasz Gott trotz unserer Sünden uns will und in seine Gemeinschaft empor hebt. So ersehnt der Christ eine Erlösung, der im Kern Versöhnung, und eine Versöhnung die im Kern Vergebung ist."[1]) En ook TROELTSCH noemt de verlossing van zonde en schuld, de zondevergeving dus, het gewichtigste moment der verlossing. In zijn, na zijn dood uitgekomen, dogmatiek onderscheidt hij in „verlossing" 4 factoren „*a* die Erlösung von Weltleid durch die Gewiszwerdung über Liebe und Weisheit Gottes, *b* die Erlösung von Schuldbewustsein durch die Gewiszwerdung über Gottes sündenvergebende Gnade, *c* die Erlösung van der ethisch-religiösen Unkraft durch die Aufhebung der Trennung von Gott und die Erfüllung mit göttlicher Lebenskraft, *d* die Beziehung . . . auf einen . . . objectiven Anstosz, der von Jesus und die Gemeinde herausgeht."[2])

In elk geval: twee dingen mogen wij met zekerheid zeggen: 1⁰ vergeving van zonden brengt ons naar het diepste wezen van ons Christelijk geloof, maakt dat geloof „tot wat het onder de omstandigheden van dit aardsche leven worden kan" [3]), en 2⁰ vergeving van zonden plaatst ons voor het mysterie van den godsdienst, blijft immers ten diepste een irrationeel gebeuren, dat in onze woorden en begrippen niet te vatten, in onze dogma's nooit te grijpen is, dat op de machtigste ervaring berust, welke een mensch in zijn schuldbesef tegenover God maken kan, die

---

1) H. STEPHAN: Glaubenslehre 1921, S. 131.
2) E. TROELTSCH: Glaubenslehre 1925, S. 327, 328.
3) AULEN, Ons Alg. Chr. Geloof, pg. 253.

van Gods opheffende, bevrijdende, vergevende liefde, een ervaring, alleen te loochenen door wie dat schuldbesef een waan noemt, en alleen voor „gewoon" te qualificeeren door wie van het transcendente, 's menschen onheiligheid oordeelende karakter dezer goddelijke liefde geen begrip heeft. Voor deze ervaring, of ,beter, voor dit complex van ervaringen dat, door alle eeuwen, als het evangelie in het evangelie en het christendom in het christendom beseft is, voor dit wonder van Goddelijken daad, „waardoor Gods soevereine liefde den zondigen mensch onderwerp en hem in levensgemeenschap met zichzelven brengt"[1]) blijft het woord *vergeving* het meest juiste wijl er het karakter der Goddelijke *liefde*, die alle menschelijk-juridische categoriën doorbreekt, het best in wordt uitgedrukt.

Het eigenlijke onderwerp van deze lezing luidt: zondevergeving in verband met de Christologie.

Dat is een begrijpelijke samenkoppeling. Immers, wie zich in groote lijnen een overzicht tracht te vormen van hoe over zondevergeving is gedacht en gesproken in den loop der christelijke eeuwen, bemerkt dat vrijwel alle uitspraken op dit terrein in verband, in nauw verband zelfs, staan met uitspraken over Jezus Christus, zijn persoon, zijn werk, zijn ambt. Op de een of andere wijze is in het factum der zondevergeving Jezus Christus betrokken, 't zij dat men deze zondevergeving alleen en uitsluitend door Hem bemiddeld weet (gelijk in de Anselmiaansche en ook later de Reformatorische dogmatiek), 't zij dat men de ervaringen van verlossing en vergeving door en in den Christus gewekt en versterkt werd, en met TROELTSCH spreekt van een „objecktiven Anstosz, der von Jesus her ausgeht„[2]) of met ROESSINGH het heeft over „de ervaring van de verlossende kracht van de persoonlijkheid van Jezus Christus".[3])

Bezien wij, met het oog op deze relatie, enkele hoofdpunten van het christelijk denken der eeuwen.

Dan is het zeker waar, dat van deze relatie in de *evangeliën* geen sprake is. In de evangeliën klinkt het kortweg: Bekeert U! en gaat Jezus voort op den weg, door Johannes den Dooper reeds betreden: er is geen waarachtige Godsgemeenschap mogelijk zonder zondevergeving, geen zondevergeving zonder boete en berouw. Zondevergeving is geschenk Gods, komend tot ieder die met de belijdenis van het: „Ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen U" in berouw en verlangen opstaat om den Vader te zoeken. Een enkele evangelietekst moge er op schijnen

---

[1]) AULEN, gec. w., pg. 251.
[2]) TROELTSCH - Glaubenslehre, S. 327.
[3]) ROESSINGH - Verz. W. II, 330 e.v.

te wijzen dat Jezus zichzelf bij de zondevergeving een rol zou hebben toegewezen (zoo Matth. 9 : 6 en de avondmaalswoorden), wij mogen toch met WINDISCH aannemen, dat de hoofdgedachten in de Synoptische evangeliën gaan in de richting van een prediking der zondevergeving, los van eenig bijzonder middelaarschap, door Christus hierbij te vervullen.[1])

In de christelijke gemeente wordt dit anders. In PAULUS' brieven lezen wij hoe het geloof aan Jezus Christus als de zekere weg tot zondevergeving wordt verkondigd. Hier wordt Jezus' dood, zijn vergoten bloed noodwendig voor zondevergeving. Het is het skandalon van het kruis, dat om verklaring vraagt, het is ook de invloed van oudtestamentische woorden en voorstellingen omtrent de beteekenis van het offer en het verzoenend offerbloed dat er toe leidt Jezus Christus' leven, vooral zijn sterven, te zien als goddelijke noodwendigheid voor de vergeving.[2]) Hier gaat vergeving onlosmakelijk samen met verzoening en wordt het klassieke woord: God was in Christus de wereld met zichzelven verzoenende (2 Kor. 5 : 19). In dat woord is de basis gelegd waarop door vele, vele eeuwen heen, ja eigenlijk tot op onzen tijd, de christelijke leersystemen zullen worden gebouwd, met oneindig veel variaties onderling maar toch in hoofdlijnen één. ANSELMUS kwam als eerste die dit deed met een architectonische, logische strakheid die huiveren doet. De vraag die de titel van zijn boek is, is allen bekend, het antwoord evenzoo. „Cur deus homo"? vraagt hij en dan ontwikkelt hij, met een streng rationeele argumentatie, dat systeem waarin sprake is van de eer van God die door de zonde is aangetast, een zonde die niet zoo maar te vergeven is maar van den schuldigen mensch satisfactio of poena, genoegdoening of straf eischt. Genoegdoening kan de mensch niet schenken en straf zou voor hem beteekenen de verdoemenis, hetgeen met de doeleinden Gods in strijd zou zijn. Daarom kan en moet God zelf de satisfactio geven, die echter alleen van kracht zal zijn als God als mensch onder de menschen zich geeft. Zoo moest de Godmensch komen die zichzelven offerde tot in den dood tot herstel van de beleedigde eere Gods. De dood van dezen Godmensch wordt hun allen toegerekend tot wier verlossing hij gekomen is.

Het is deze bekende Anselmiaansche satisfactieleer, waarin dus de vergeving onlosmakelijk verbonden is aan de verzoening, door Christus' bemiddeling geschonken, die eeuwen stand houdt,[3]) zij het in vele variaties. De REFORMATOREN namen haar in hoofdzaak over, spraken echter niet van Gods Eer

---

[1]) Cf. H. WINDISCH - Brunner's Mittler, pg. 30 e.v.
[2]) Cf. Kol. 1 : 14; Eph. 1 : 7; Rom. 3 : 25; 2 Cor. 5 : 21 en andere.
[3]) Hoe BRUNNER in zijn „Der Mittler" voor haar opkomt is bekend. (Zie Vlugschr. 9 van de Studieclub v. Mod. Theol. 1929.)

maar van Gods Gerechtigheid die beleedigd door de zonde was, zagen ook in Christus' daad meer een offer, een zoenoffer dan een satisfactio. Door de dogmatici der 17de eeuw zijn deze gedachten in het juridische omgebogen: zij spreken van de Barmhartigheid Gods die haar werk eerst kan doen wanneer aan de Gerechtigheid Gods genoegdoening is geschonken, de eerste is ondergeschikt aan de laatste. Aan de wrekende en straffende Gerechtigheid Gods moet ten allen tijde voldaan worden. Ja, HOLLAZIUS zegt zelfs dat de mensch vergeven kan zonder satisfactie omdat hij zondaar is, dus onvolkomen maar God die perfectissime sanctus is kan dat op deze menschelijke wijze niet doen maar *moet* genoegdoening eischen [1]). Het is de AUFKLÄRUNG geweest die van verschillende zijden het oude leerstuk aangevallen heeft: geen wonder in een tijd dat het geloof in 's menschen aangeboren goedheid heerscht en de reformatorische waardeering van de zonde als waan op zij wordt gezet. Gewichtiger echter — zegt STEPHAN — dan al die negatieve kritiek, door Socinianen, Arminianen en Aufklärungstheologen geleverd, is voor ons het inzicht dat wij in de oude kerkleer niet ontvangen wat wij noodig hebben: „Klärung über das was wie in der Begegnung mit Jesus als sein Werk an uns oder als Gottestat erleben".[2]) Naast al de speciale bezwaren die wij tegen de Anselmiaansch-reformatorisch-oud-protestantsche verzoenings- en vergevingsleer zullen inbrengen blijft dit toch steeds het hoofdbezwaar: het is een theorie, een systeem dat buiten ons hart omgaat, het is een „Einblick in die Logik der göttlichen Heilsbeschaffung, der, wenn er möglich und richtig wäre, doch nur metaphysische, keine religiöse Bedeutung besäsze".[3]) Wat WINDISCH aan BRUNNER verwijt dat hij decreteert „wat God doen moet om zich met ons of ons met zich te verzoenen"[4])dat geldt zeer zeker ook van ANSELMUS en de dogmatiek der 17de eeuw.

Heeft het theologisch denken na de Aufklärung daarin verbetering, verdieping gebracht? Ik meen te mogen zeggen: ja, voorzoover de 19de eeuwsche theologie, zich bezig houdend met het werk van Christus in verband met vergeving van zonde, beter is gaan beseffen dat dit werk zich niet uitsluitend op den verzoenenden dood en het verzoenende bloed van J. Chr. maar ook

---

[1]) Zie voor deze 17de eeuwsche verzoenings- en vergevingsleer AULEN's nieuwste boek: Het Christelijk Godsbeeld, 1929, waar de schr. pg. 246 e.v. zoo juist laat zien hoe een dualisme in het wezen der Godheid deze orthodoxie kenmerkt: rechtvaardigheid en liefde staan naast elkaar in God, maar „deze laatste is om zoo te zeggen lam geslagen door de eerste.

[2]) STEPHAN - Glaubenslehre S. 145.

[3]) STEPHAN - Glaubenslehre S. 145.

[4]) WINDISCH - Brunner's Mittler S. 28.

op zijn gansche leven, en op wat uit zijn leven zich openbaart, heeft te concentreeren, en voorts dat vergeving van zonde — wil dit begrip inhoud hebben — niet een gebeuren kan zijn dat zich als heilsdaad buiten den mensch om voltrekt, maar in 's menschen innerlijkste wezen plaats vindt.

Om enkele namen te noemen: SCHLEIERMACHER, RITSCHL, HERRMANN leggen van dit diepere besef getuigenis af.

Van de levensgemeenschap van den Christen met Christus spreekt SCHLEIERMACHER, van den Christus in ons die de Middelaar van alle heil is: Hij verlost ons door ons in de kracht en volheid van zijn Godsbewustzijn op te nemen, Hij verzoent mensch met God door den mensch te trekken in de gemeenschap zijner „ungetrübten Seligkeit", waarin de oude mensch, de mensch die in het zinnelijk bewustzijn leefde, sterft, waarin ook verdwijnt het bewustzijn van „Strafwürdigkeit", anders gezegd: zondevergeving volgt uit Christus 'verzoenend werk.[1]) Christus' lijden en sterven komt hierbij slechts in zooverre in bespreking als het deze verlossende en verzoenende kracht van Zijn leven, dat Godsbewustzijn is, verduidelijkt. De klemtoon ligt op dit Christusleven dat in den mensch opheffend, bevrijdend werken kan. RITSCHL heeft gesproken over den indruk die van Jezus Christus uitgaat waardoor het schuldgevoel wordt verscherpt en toch ook het vertrouwen op, de overgave aan God wordt gewekt en de mensch (de gemeente, zooals R. graag zegt) zichzelf in Jezus door God geroepen weet. Jezus' dood volgt uit zijn obedientia activa. In en door Jezus, door wat van hem uitgaat, door den indruk van zijn leven en werken en lijden en sterven krijgt de schuldige mensch toegang tot God, een nieuw vertrouwen, een nieuw hart. Wij weten hoe Ritschl's leerling HERRMANN dit op diepe en warme wijze heeft uitgewerkt, o.a. in zijn: „Verkehr des Christen mit Gott". Ik citeer daaruit deze woorden: „Nach der sozinianischen und rationalistischen Lehre hat Christus die göttliche Sündenvergebung verkündigt, nach der orthodoxen Lehre hat er sie ermoglicht, in Wahrheit spendet er sie" [2]). Voor het eerste, zegt hij, is het genoeg in Jezus den mensch te zien die een goddelijke waarheid ons verkondigt, voor het tweede is het voldoende ons een goddelijk wezen als met hem vereenigd voor te stellen, het derde kunnen wij slechts ervaren wanneer wij in Christus die ons een onloochenbaar feit is, den op ons inwerkenden God grijpen. „Die Vergebung Gottes können wir nur dadurch empfangen, dasz er uns unsere Sünden zur Pein macht und uns doch zugleich das Unbegreifliche merken läszt, dasz er selbst uns sucht und uns nicht aufgibt ..... Die

---

[1]) SCHLEIERMACHER - Glaubenslehre § 100.
[2]) HERRMANN - Verkehr der Christen mit Gott, 1908. S. 113.

Erscheinung Jesu kann uns dieser Ausdruck der Vergebung Gottes werden, sobald wie bei ihm so wie nirgends sonst die Nähe Gottes gespürt haben."[1]) Men mag tegen HERRMANN, en speciaal tegen zijn karakteristieke uitdrukking: „das innere Leben Jesu" bedenkingen hebben, wie zich in zijn boeken verdiept, wie vooral het genoemde werk op zich in laat werken, ontkomt niet aan het bevrijdend besef: hier spreekt een over de diepste en heiligste dingen des geloofs, en deze dingen hebben hem zelf geraakt, zijn in smart en pijn, in glorie en vreugd door hem zelf heengegaan, hier trilt het religieuse leven waarlijk als leven zelf of zooals STEPHAN het uitdrukt: „die juristischen Kategorien werden durch die sittlich-religiöse, die metaphysischen durch geschichtlich-psychologische ersetzt, die Soteriologie tritt vom katholischen Boden herüber auf den evangelischen des lebendigen Glaubens".[2])

En wanneer ik nu neerstrijk uit mijn vogelvlucht door de historie, dan geloof ik de laatst geciteerde woorden nog eens te mogen herhalen. Immers, zoolang de zoo diepe werkelijkheden van zonde en verlossing, van schuld en vergeving in dogmatische formules, in juridische categoriën worden gesnoerd — gelijk dat toch eigenlijk tot aan de 19de eeuwsche theologie toe het geval is geweest — komen wij niet heel veel verder.

De vraag, welke ons brengt naar het hart van de zaak, heeft te luiden: *wat gaat er eigenlijk om in de ziel van den mensch, van den Christen, die van vergeving, van zondevergeving, spreekt.* (Dan zal het een tweede vraag zijn of die gemoedsroerselen die wij, door middel van zelfanalyse, introspectie, meenen te kunnen aanwijzen ook ten diepste liggen achter de theologische inkleeding waarmee men in vroeger en in later tijd over deze dingen heeft gesproken, een vraag die ik laat rusten).

Derhalve: wat meenen wij, Christenen, als wij over vergeving spreken, als wij getuigen — en in dat getuigenis één zijn met dat uit alle eeuwen — : „God heeft mij vergeven, bevrijd van den druk en den nood en de schuld, zie, het is nieuw in mij geworden!"[3])

Allereerst dan een woord over *zonde en schuld*, daarna over het feit der *vergeving*, tenslotte over de beteekenis van *Christus* voor dit proces.

---

1) HERRMANN - Verkehr S. 113, 114.
2) STEPHAN - Glaubenslehre S. 150.
3) Ik zeg: Wij, Christenen. Ik spreek hier niet over andere verlossingsgodsdiensten noch over het verschil tusschen de verlossing buiten en die in het Christendom. Ik meen alleen dat het Christendom zich kenmerkt doordat het de verlossing uit zonde en schuld vooropplaatst, deze als de eigenlijke en diepste bevrijding aanziet waarnaar het menschenhart roept. Ik meen dus dat zondevergeving specifiek Christelijk is.

A. *Zonde en Schuld.* Het is niet gemakkelijk tot den kern van het zondebesef door te dringen. Het valt immers niet te ontkennen dat dit besef een zeer samengestelden bewustzijnsinhoud blijkt te zijn: vele, niet direct-religieuze, krachten staan er mee in nauwer of losser contact, beïnvloeden het. Ik denk aan de *puberteitsverschijnselen*: STARBUCK heeft in zijn ,,Psychology of Religion'' een empirische studie trachten te geven van den groei van het religieuze leven en ons verschillende lijnen van godsdienstige groei geteekend; hij heeft ons laten zien hoe onder de motieven die tot bekeering leiden ook wroeging en zondebesef een plaats innemen, ja, dat het sterke gevoel dat onmiddellijk aan het feit der bekeering voorafgaat,, sense of sin'' is. Bekeering noemt hij zelfs ,,escape from sin''. Zijn gedachten resumeerend kunnen wij zeggen, dat hij zondebewustzijn in nauw verband brengt met de sexe (het meisje méér dan de jongen) en met den leeftijd (de adolescence, de tijd der bewustwording speciaal de tijd waarin dit bewustzijn werkt). Ik denk ook aan het verschil in *karakteraanleg*. En noem JAMES en zijn bekende boek: „Varieties of religious experience''. Hij brengt zonde en zondebewustzijn in nauw verband met het karaktertype van den mensch. Over zijn onderscheiding van de gezonde en zieke ziel behoef ik hier niet uitvoerig te spreken. Bij de „tweemaalgeborenen'' merkt hij een disharmonie op, een geestesgesteldheid waarbij moraal en intellect niet tot volkomen eenheid zijn gekomen. Ik denk voorts aan *het sexueele leven*, de *sexueele krachten*. STARBUCK, ook JAMES, wezen al op het verband van zonde- en schuldbesef met deze krachten. En in een artikel over het relig. schuldbewustzijn zegt BLEULER dat „sexuelle Verfehlungen'' de eenige bron van religieus schuldbesef zijn. „Wo ich bei der Kranken ein solches Gefühl der Verschuldung analysieren konnte, kam ich auf sexuelle Selbstvorwürfe. Ob noch andres dazu gehört, und event. was, dasz weisz ich nicht. Sicher aber ist mir, dasz, was bei den Kranken eine so grosze Rolle spielt, beim Schuldgefühl des Gesunden nicht nebensächlich sein kann; denn unsere psychische Krankheitssymptome sind nur Verzerrungen oder Uebertreibungen normaler Phänomene''.[1]) Uit de Freudsche school, waar zonde, schuld en onderdrukte sexualiteit, in één adem worden genoemd, klinken soortgelijke uitspraken: JUNG zegt: ,,Im Grunde ist es (sc. das religiöse Schuldbewusztsein) wohl auf zu fassen als eine nur partielle, d.h. zum Teil miszglückte Sublimation der infantilen Sexualität. Ein gewisser Betrag an verdrängter Libido, dargestellt durch entsprechende Phantasien, ist stehen geblieben, und nach

---

[1]) BLEULER in Z. f. Rel. Psych. Bnd. III (1909) 5.

bekannten Muster in Angst konvertirt".[1]) Ik denk tenslotte aan *sociale omstandigheden.* Te denken is aan de leer van het historisch-materialisme waarin persoonlijke misdaad, persoonlijke zonde niet wordt erkend, waar het het maatschappelijke is dat misdaad, schuld en zonde maakt. Te denken is bovenal aan LOMBROSO's criminologie, waar misdaad, zonde en schuld tot atavismen worden teruggebracht, waar zonde geheel deterministisch wordt gezien, voortkomend uit erfelijke eigenschappen, uit ras en milieu, waar voor schuld geen plaats is en verantwoordelijkheid gelijkgesteld wordt aan oorzakelijkheid.[2])

Nog eens: zonde heeft een samengestelden bewustzijnsinhoud. Ook niet direct religieuze krachten beïnvloeden dit begrip. Trachten wij intusschen toch door te dringen naar den religieuzen kern, naar het wezen der zonde zooals LUTHER dat hervonden heeft, zooals OTTO in zijn psychologische analysen er den weg toe heeft gebaand, zooals wij in eigen wezen er iets van meenen te verstaan, dan geloof ik te kunnen zeggen: de kern van de zonde-ervaring .ligt niet op kultisch, ritueel gebied, ook niet op het terrein van het zedelijke, het ligt dieper, het is niet slechts een niet volbrengen van goddelijke geboden, een schenden van de goddelijke wet, het is iets anders dan het slechte, al kunnen zonde en zedelijke slechtheid in nauwe relatie staan: „von unseren Untersachungen über das Heilige aus ergibt sich das eigentliche und tiefere Verständnis der Sünde .... sie ist einfach die Kehrseite des Wertes des Heiligen".[3]) Zonde is die donkere, duivelsche drang in den mensch, die Prometheusdrift die niet wil eeren en huldigen den Eene Wien alle eere toekomt.

Zonde is *Superbia*, menschentrotsch, tegenover deemoed als de typisch religieuze houding. Zonde is „das Versagen, Hemmen oder Verwahrlosen der rein religiösen Gemütsfunctionen selber, der Ehrfurcht und Andacht zu Gott, des Glaubens, Fürchtens, Liebens selber".[4]) Het is het Luthersche „non adhaerere Deo", de „concupiscentia" maar dan zonder de sexueele beteekenis die AUGUSTINUS daaraan gaf, het is wat hij telkens noemt mijn „Eigenheit, Eigensucht, Meinheit", niet tegenover menschen, niet enkel zedelijk dus, maar religieus: tegenover den heiligen God, het is „Unglaube im Grunde des Herzens", het is het zijn „sine metu Dei et sine fiducia erga Deum".

---

[1]) JUNG in Z. f. Rel. Psych. Bnd. III (1909) 7.

[2]) Zie Dr. G. J. HEERING - Zonde en schuld, 1921, waar (blz. 32) van de laatstgenoemde strooming wordt gezegd hoe zij „wegcijfert 't heele begrip zonde, met haar voorbegrip: verantwoordelijkheid, haar nabegrip: schuld, en haar grondbegrip: vrijheid."

[3]) R. OTTO - Aufsätze das Numinöse betreffend, '23 S. 179.

[4]) OTTO - Aufsätze S. 185.

Deze zondigheid — dieper liggend dus dan 's menschen zonden — ,deze zondige habitus is tevens schuld. Ik weet dat deze uitspraak vaak sterk bestreden werd en wordt, toch hebben wij m.i. met LUTHER deze uitspraak vast te houden. De mensch, ook de zedelijk-strevende, de wet-betrachtende, idealen- najagende mensch weet zich voor God, den Heilige, steeds weer zondaar. Zondaar en schuldenaar. Zonde en schuld willen wij niet scheiden, ondanks de fijne opmerkingen waarmee een theoloog als HAERING dat tracht te doen, maar vereenigd houden naar OTTO's woord: ;,Dieser Zustand der Sünde ist zunächst einfach eine Naturgegebenheit, der an dem Menschen haftet sofern er da ist. Für das erweckte religiöse Gewissen aber ist nun dieser Zustand indertat nicht einfach Verhängnis ..... sondern Schuld".[1]) Hier vooral, bij het schuldbesef, is sprake van *groei*. Zal het aanvankelijk alleen zich laten gelden waar de mensch zich bewust is van eigen zonden, straks strekt het zich uit naar ons gansche zijn dat niet is voor Gods oog als het zijn moet, en bij nog meer gerijpten innerlijken staat gaan wij ons schuldig weten ook aan wat er om ons heen geschiedt, aan de sociale en cultureele tijdzonden, waarachter een zondig menschenwezen zich verbergt waaraan ook wij deel hebben, waarvoor ook wij medeschuldig staan. Dit schuldbesef blijft een raadsel. Het blijft een raadsel dat de mensch, staande voor het aangezicht van den heiligen God, alle verontschuldigingen voelt zwijgen en alleen weet: Ik sta schuldig, schuldig voor mijn zondig wezen. Maar het blijft ook een werkelijkheid die uit ons Christelijk besef niet kan worden geëlimineerd zonder dat besef groote schade toe te brengen. Zondebewustzijn en onwaardigheidsbesef gaan samen „Iedere zonde — zegt AULEN — wijst heen naar en is een gevolg van de zondigheid die onzen wil kenmerkt en die ons ik stempelt als onwaardig, als met schuld belast voor God ..... Voor het religieuze zelfbewustzijn zijn zonde en schuld onlosmakelijk verbonden.[2]) En het is deze *schuldervaring*, dit besef tegen Hem te hebben gezondigd, tegenover Hem als zondaar te staan, uit Wien en door Wien en tot Wien ons heele leven is en Die het laatste woord en het diepste recht heeft over ons leven, het is dit schuldbesef dat den Christen het zwaarste weegt, dat hem de levensnood het scherpst doet gevoelen, dat hem als een gevangene doet zijn, dat hem om bevrijding smeeken doet: „Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Het is het weten het leven te hebben verknoeid dat een Ander toebehoort, het is deze schuldervaring die menschenkinderen — verloren zonen —

---

[1]) OTTO - Aufsätze, S. 208.
[2]) AULEN - Ons Alg. Chr. Geloof, p. 249.

aller tijden doet inkeeren in eigen wezen, doet hunkeren naar de bevrijding van dezen druk, naar vergeving.

B. *Vergeving van zonde* is dus vooral en bovenal bevrijding van schulddruk. „Durch die Gottfremdheit und vor allen durch die Schuld fühlt der Christ sich mit Gewichten belastet die der freien Aufschwung seiner Seele lähmen. Befreit werden kann er davon nur durch die Vergebung Gottes”.[1]) Eerst wanneer het menschelijk hart zich van de neerdrukkende macht der schuld verlost weet, kan er sprake zijn van verlossing uit de macht der zonde of zonden. Juist het schuldbewustzijn waarborgt de mogelijkheid van een bevrijding. Weet hij hiervan niets, lacht hij hieraan voorbij, hoe zal hij ooit iets beseffen van wat *vergeving* zeggen wil? Hoe dieper het besef van schuld tegenover den heiligen God, des te meer de mogelijkheid van vergeving.

Is het reeds moeilijk over zonde en schuld te spreken, nog moeilijker wordt dat over het mysterie der Goddelijke vergeving. Zij is het diepst geheim van onzen christelijken godsdienst, volkomen paradoxaal van karakter: immers, gelijk ook AULEN opmerkt, de God Die vergeeft is tevens Hij Die absoluut alle zonde oordeelt. Welnu, wie zal ooit in woord of begrip kunnen uitzeggen de machtige blijdschap, de machtige bevrijding welke de mensch ervaart die weet: „God heeft mij ondanks mijn zonde lief, kwam tot mij, streek mijn schuld weg uit mijn hart en sprak: Ik geef U een nieuw begin!”

Paradoxaal blijft deze ervaring: God oordeelt ons en heft ons tegelijk in zijn gemeenschap op, paradoxaal het weten: ik sta zoo ver van Hem en toch wil Hij mij en doet ten volle het oude van mij af.

Aan de parabel van den verloren zoon kunnen wij voor altijd iets van dit mysterie, iets van dit paradoxale der vergeving Gods aanschouwen. „Toen zeide hij, tot zichzelven gekomen: Hoevele huurlingen van mijn vader hebben brood in overvloed, en ik kom hier van honger om. Ik wil opstaan en naar mijn vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen U, ik ben niet meer waard Uw zoon te heeten; maak mij tot een van uw huurlingen. En hij stond op en ging naar zijn vader. En toen hij nog ver was, zag hem zijn vader en werd ontroerd van mededoogen; hij liep op hem toe, viel hem om den hals en kuste hem”. Het is het schuldbewustzijn, het diepe weten dat ons leven tegen God ingaat, dat den mensch tot de inkeer, tot de biecht en het berouw brengt. En uit het berouw rijst op het verlangen. En tot het hart waarin berouw en verlangen wonen, komt God, Gods vergevende liefde, vernieuwend, verruimend, schenkend nieuwe

[1]) STEPHAN - Glaubenslehre S. 131.

vrede en nieuwe kracht. Dit blijft het machtigst wonder onzer religie, hier staan wij voor Gods wezen zelf. „Gott erscheint von Hause aus dem Glauben als seinem Wesen nach sündenvergebend ..... Gott musz nicht durch irgendeine auf ihn gerichtete Versöhnungshandlung erst zur Gnade und sündenvergebung umgestimmt werden, sondern der sündenvergebende Wille gehört zum Wesen Gottes”.[1])

C. *Wat kan nu voor ons de beteekenis van Jezus Christus hierbij zijn?* Ik geloof goed te doen te herinneren aan wat Prof. Windisch in zijn verhandeling over Brunner's Mittler heeft gezegd: de wegen Gods zijn verscheiden en de verschillende menschen vinden op zeer verschillende wijzen God en komen op zeer verschillende wijze met hem in gemeenschap.[2]) Het gaat niet aan om hier, ten opzichte van het zoo innerlijk en teer beleven dat vergeving heet, één weg te decreteeren, de weg via den Christus, hoe dan ook gedacht of uitgewerkt. Er zullen er zijn en blijven die het bewustzijn der vergeving Gods ervaren los van de gestalte van Jezus Christus, los van diens leven, los ook van diens sterven, die — gelijk dat in Luc. 15 ons geteekend wordt — in schuld en boete onmiddellijk Gods Liefde tot zich voelden komen.

Maar er zullen ook anderen zijn. Menschen voor wie deze vergevende Liefde Gods juist in en door die macht zich aan ons openbaart, die wij Christus noemen. Van de verlossende krachten, van den Christus uitgaande, sprak Prof Roessingh, en terecht. Die Christus zal voor ons niet die van het Anselmiaansch of oud- Protestantsch dogma zijn: wij zullen onze bezwaren, onze onoverkomelijke bezwaren, tegen dat dogma te goed kennen, ons innerlijk verzet tegen de daarin zich openbarende O.Test. gedachte: zonder bloedvergieting geen vergeving, ons te goed bewust zijn dan dat wij daarin uitdrukking voor eigen beleven kunnen vinden.[3]) Volkomen terecht zegt alweer Stephan dat wij in de oude kerkleer niet ontvangen, wat wij vóor alles noodig hebben: verduidelijking van dat wat wij in de ontmoeting met Jezus Christus als Godsdaad aan ons zelf ervaren, anders gezegd hoe of waardoor hij ons van onzen diepen nood verlost en ons werkelijk het heil bemiddelt.[4])

Trachten wij daarop tenslotte een antwoord te geven dan zal dat antwoord naar twee zijden kunnen wijzen.

1. Wij kunnen de goddelijke vergeving van zonde nauw

---

[1]) Troeltsch - Glaubenslehre S. 336.
[2]) Windisch - Brunner's Mittler pg. 33.
[3]) Voor een uitvoerige critiek op de Anselmiaansche gedachten zie b.v. Prof. M. C. van Mourik Broekman: De Vrijz. Godsidee.
[4]) Stephan - Glaubenslehre S. 145.

verbonden zien met de overweldigende macht die uit Christus' leven tot ons spreekt.

Die term *Christus' leven* is onduidelijk. Men kan haar met HERRMANN verstaan als: „das innere Leben Jesu" en dankbaar gewagen van de verlossende krachten die daarvan uitgaan op den mensch voor wien dat „innere Leben Jesu" een feit, een werkelijkheid geworden is, welke het menschenhart aangrijpt, verandert, vernieuwt. Men kan, met TROELTSCH, spreken van „die historische Persönlichkeit Jesu" waarmee de mensch een persoonlijke verhouding kan veroveren, een verhouding die dan bemiddeld wordt door de christelijke gemeente maar die het sterke gevoel geeft de verlossing, de vergeving van Hem te ontvangen. Of men kan, waarvoor ik zelf het meest gevoel, met ROESSINGH spreken van Christus' leven, in den zin van het „Gesamtbild" dat uit de Evangeliën als „Sinneinheit" ons tegentreedt, en één machtige, op den mensch inwerkende, hem omscheppende prediking is, neen, beter nog, God zelf, Zich buigend in heiligheid en liefde tot den schuldigen mensch, dien mensch ontdekkend aan zich zelf, dien mensch bevrijdend van zich zelf. Hem ontmoeten in de Evangeliën, ontmoeten achter alle tegenstrijdige en critieke teksten als den Eene om Wien het gaat, wil zeggen: voor Hem stil worden, Zijn oordeel voelen gaan over eigen „Superbia", de schuld voor God in volle scherpte kennen, toch ook geheven worden, bevrijd, verlost, verruimd! Zoo wordt Hij in zijn leven zooals ons dat uit de Evangeliën tegenkomt, tot middelaar van Gods vergeving.

2. Het kan ook het *kruis* zijn waaraan de werkelijkheid der vergeving zich verbindt. De oude offergedachte, de bloedtheologie heeft voor ons afgedaan. Is daarmee alles voor ons verdwenen, heeft Christus' kruis geen andere beteekenis voor ons, dan dat het is de kroon op zijn obedientia activa of een ontroerende prediking van het „trouw aan God tot in den dood"?

Ja, zeker kan Christus' kruis meer voor ons zijn dan een martelaarsdood alleen. Als de dogmatiek van het drievoudig ambt van J. Chr. spreekt, dan ligt daar een onderscheiding in die m.i. waarde blijft behouden. En dan heeft de gedachte van Christus Die de Hoogepriester is ook ons nog iets, ja veel te zeggen. Juist de mensch die zich schuldig weet tegenover den heiligen God en zich in zijn schuld ver weet van zijn God kan in en aan het kruis, in en aan den Gekruisten Christus die geweldige twee-eenheid beleven van Goddelijke Heiligheid en Goddelijke Liefde, heiligheid die oordeel is, liefde die redding beduidt. Het kruis is verbinding van gericht over zonde en verlossing uit zonde en schuld. Tegenover het kruis wordt de mensch tot de diepste diepte gebracht van de zelfkennis, die

schuldbelijdenis is: het is Christus Die de zonde en schuld der menschheid, en Gods oordeel, Gods Toorn daarover plaatsbekleedend draagt ...., maar tegenover het kruis wordt den mensch ook geopenbaard Gods Eeuwig Liefdewezen, dat uit alle zonde bevrijden, uit alle schuld vergeven wil. „So wird Sein Leiden seine und seines Werkes Vollendung, das Evangelium „Wort vom Kreuz". Was in Ihm persönliche Einheit ist, das lebt Er in die Glieder Seiner Lebensgemeinschaft hinein, richtend und doch in allem Gericht uns übermächtig emporhebend zum Bewusztsein der Einheit mit Gott.[1])

Ik meen, dat langs deze wegen, waarover het spreken moeilijk is, „Christus" ons Middelaar van goddelijke vergeving kan zijn. Ik meen dat hij het aldus, door wat van zijn „leven" en door wat van zijn „sterven" tot ons spreekt, door alle tijden voor menschen is geweest. En dat derhalve Paulus' dank en jubel nog steeds van kracht is:

„Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?
Gode zij dank door Jezus Christus, onzen Heer."

In de diskussie, op dit referaat volgend, werd door Prof. van Mourik Broekman, Ds. Eldering en Aris de vraag gesteld of „vergeving" niet te veel aan een bepaalde Godsvoorstelling („God buiten den mensch") gebonden is zoodat met de verandering van het Godsbegrip ook het begrip „vergeving" geheel verandert, ja wellicht wegvalt. Inderdaad meen ik dat van „zonde en vergeving" alleen dáár met reden kan worden gesproken waar het geloof bestaat in den transcendenten God Die de Heilige is en daarom zijn oordeel over onze levens laat gaan, Die ook de Liefde is en daarom met Zijn genade komen wil tot ieder die zijn levensonwaardigheid, zijn schuld belijdt. M.a.w. in het theïsme zal aan „vergeving" het meest recht kunnen worden gedaan.

Daarom kan ik ook niet gelooven in wat Ds. Eldering als zijn persoonlijke overtuiging uitsprak: „in zondesmart ligt reeds het andere", ligt reeds een besef van vergeving. Zeker, wat Pascal zeide is waar: dat de ellende der menschen tevens wijst naar zijn grootheid. Maar is dat niet beschouwing? Leert ervaring den mensch niet dat „zondesmart", ervaring van het Oordeel Gods over eigen leven, alleen maar bitterheid is, besef van kleinheid en onwaardigheid, „misère" zonder iets van den „grand seigneur"? Ik geloof dat een mensch langen tijd deze zondesmart met zich kan dragen voordat hij het andere, Gods vergevende Liefde, deelachtig wordt.

Leiden. P. D. Tjalsma.

---

[1]) Stephan - Glaubenslehre S. 156.

Het bewustzijn van vergeving in de godsdienstoefening en in de catechese.

Wanneer men dit onderwerp wil behandelen als een onderwerp dat ligt op het terrein der theologische wetenschap in engeren zin, dan doen zich onmiddellijk verschillende moeilijkheden voor.

Wij kunnen trachten, datgene wat in de ziel omgaat wanneer zij het bewustzijn voor vergeving ervaart, en wanneer zij tot dit bewustzijn nadert, te beschrijven; maar het zal altijd blijven weergave van leven, van datgene wat als aandoening, beweging, ontroering innerlijk geschiedt, en wat bezwaarlijk in een theologische formule is weer te geven, daar iedere bepaling hier een zekere vorm van objectiviteit zou beteekenen, die het subjectieve element niet meer voldoende tot zijn recht zou doen komen.

Maar er is meer, en erger. Wij leven, wij met onze gemeente, in een tijd die door een bepaalden geest, den geest der wetenschap, die naar begrip en bepaling streeft, wordt beheerscht, en die het spontane, het intuitieve, het irrationeele in ons geestesleven niet geheel kan verstaan, en zeker niet ten volle kan weergeven.

Want wanneer wij spreken over het bewustzijn vergeving, dan is dit een ervaring in ons godsdienstig leven, het is in ieder geval een opheffing van scheiding, een herstel van wat als verbrokenheid werd ondervonden, er is afstand en scheiding geweest tusschen den mensch en God, en nu wordt ondervonden wat bijna niet is weer te geven, maar wat Boutens aldus aanduidt:

Zoodra Gods groote stilte sluit,
ligt d'afstand overbrugd —
mijn hart spreekt aan zijn hart zich uit,
en daar is geen gerucht.

Er wordt wel gezegd: innerlijke ervaring is iets zoo subjectiefs, dat men daarop moeilijk steunen kan als op een algemeen te erkennen grondslag; het vergevingsbewustzijn kan alleen steunen op geloof. — Maar de onjuistheid van deze opmerking springt onmiddellijk in het oog: zoodra men niet meer zoekt naar een objectieve wijsgeerige wereldbeschouwing, maar wel naar het wezen van het Godsbewustzijn, komt men in laatste instantie tot innerlijke ervaring. Want in welke mate men ook zal willen aanknoopen bij elementen van traditie of openbaring, er zal altijd iets in de eigen ziel moeten plaats vinden dat niet in de eerste plaats het inzicht verheldert, maar wel

als een stuwende en vernieuwende kracht de eigen levenshouding doordringt, den mensch met groote ontroering het geborgen zijn in God opnieuw en ten volle schenkt, en hem opheft tot een veel grooter en sterker trouw.

Willen wij nu dit bewustzijn van vergeving met klaarheid en vastheid tot de gemeente brengen, dan moet het kunnen gesteld worden in het verband van een Godsbewustzijn en een goddelijke levensbedoeling, die niet in het vage zweeft, maar inderdaad door de gemeente of door een deel daarvan als werkelijkheid, als de eene groote werkelijkheid wordt ervaren.

Anders kunnen wij niet oproepen de groote ontzaglijke verantwoordelijkheid, anders wordt het verhaal van den verloren zoon het verhaal van bekende woorden en voorstellingen, dat echter niet aan de diepe eigen ervaring der gemeente beantwoordt. En dan zou zij het evangelie in zijn grootschheid en goddelijke bewogenheid niet kunnen verstaan.

De wijze waarop wij de gedachte van vergeving kunnen behandelen, is misschien vrij eenvoudig aan te geven. Maar het heeft alleen waarde als het leeft, als het in den grooten tragischen levensgang van den mensch als een enkel moment van goddelijke verlossing en goddelijke vrijheid wordt ervaren; als het in den gang van den mensch naar het Jeruzalem dat in de verte is, de beteekenis heeft van te zijn heengegaan door een diepe en donkere kloof, die niet te ontgaan en niet te vermijden was, maar nu weer te zijn gestegen en een enkel oogenblik te staan op de lichtende hoogte waarover de bevrijdende winden waaien, een oogenblik te genieten de hervonden eenheid, en als het diep gaat, het leven zoo te zien dat ook de daling en de schuld en de donkerheid iederen keer weer komen zal en komen moet, maar dat ook dit, de vergeving zooals die innerlijk beleefd wordt, een intrinsiek deel is in den geestelijken levensgang van de mensch.

Het komt er dus het meest op aan, of wij zelve deze dingen diep verstaan en diep doorleven, of wij zelve klaarheid en vastheid bezitten in het Godsbewustzijn, dat wij trachten voor de gemeente te vertolken.

Want wij kunnen wel werken met beelden en gelijkenissen, maar er is in onze wereld en in onze gemeente iets verloren gegaan, dat eerst weer hersteld en gezien en aanvaard moet worden, voor de nood van een schuld, die dringt tot vergeving, weer zal worden beleefd en erkend.

Er is een schilderij van Abel Pann, de schepping van het licht, en daar is nog in den ondergrond een groote en dreigende en bijna ondoordringbare duisternis, maar reeds is deze doorbroken door een machtigen lichtenden bol die met kracht wordt voortgestuwd, en zoo intensen gloed verspreidt, dat het niet meer geheel donkerheid is, maar deze zwarte nacht ten deele overgaat

in een diepen rooden gloed. Dat is de grootsche weergave van het goddelijk scheppingsbewustzijn, en overal waar werkelijk diep godsdiestig leven is, daar is een trilling van deze scheppingskracht die heengaat door de ziel van den van God gegrepen mensch. En alleen als wij het zoo ervaren, dat de goddelijke werkelijkheid heenslaat door den donkeren nacht die het leven was, en met haar aloverwinnenden gloed alle dingen die tot den nacht behooren, alle tasten en angst en twijfel en onzekerheid doet vergaan, dan alleen zullen wij als een mensch vol van de bewogenheid van den goddelijken geest kunnen spreken tot de gemeente. Dit is de eerste volstrekte voorwaarde. Want ons spreken en ons getuigenis zal dan alleen den anderen mensch en de gemeente doen verstaan het werkelijke leven dat in haar hart verborgen is, wanneer het naar voren wordt gestuwd omdat wij niet anders kunnen, wanneer eenigermate van den in Gods naam sprekenden mensch geldt; De woorden die ik spreek, die spreek ik uit mijzelven niet, maar de Vader die in mij is, die werkt dezelve.

Het moet als het ware weer geheel opnieuw begonnen worden. Want het Christendom heeft in den vorm van het Katholicisme een machtige poging gedaan om eén grooten levenden christelijken staat op de aarde op te bouwen. En, bij alles wat wij hier als bezwaren, of als oordeel onzerzijds mogen uitspreken, was er ongetwijfeld in de vroege middeleeuwen een aanraking met de krachten van het verborgen leven, een sterke en diepe Godsbeleving die aan het leven gloed en kracht heeft bijgezet, en die zich ook in een krachtige geestelijke worsteling en in een verwonderlijke scheppingskracht op velerlei gebied heeft geopenbaard.

Maar deze vorm van Christendom was alleen houdbaar in een tijd, toen de menschheid nog in alle opzichten geestelijk onontwikkeld was, toen de vorm van massagodsdienst zonder eigen zelfstandig godsdienstig leven nog de eenige was, die zij kon aanvaarden, en waarin zij rust en veiligheid vond. Wanneer de wind van nieuwe tijden opsteekt en over de geesten vaart, wanneer de drang tot eigen innerlijke Godservaren ontwaakt en niet meer onderdrukt kan worden, dan wordt deze vorm van Christendom verbroken en overwonnen, en wordt het eens voorgoed onmogelijk, dat het sacramenteele priesterlijke Katholicisme ooit de menschheid zou kunnen omvatten en samenbinden.

Dan worden de poorten van de middeleeuwsche stad opengebroken, dan dringt de groote sterke vloed der ontwaakte menschenscharen naar buiten, dan is er een zielsbegeeren naar vrijheid opgegaan, dat niet meer zal kunnen worden gekeerd. En dan splitst zich deze vloed in twee stroomen, de eene van hen die toch nog zoo weinig kracht tot zelfstandig godsdienstig

leven bezitten, die nog in die mate moeten steunen op onpersoonlijke en onveranderlijke vastheid, dat zij tezamen aanvaarden eenzelfde gedogmatiseerd christelijk geloof, de andere van hen die geen volstrekte gebondenheid van eigen geestesleven aan eenigen vorm van dogmatisch Christendom meer kunnen aanvaarden.

Maar de menschheid die tot deze laatste groep behoorde, heeft wel eenig bewustzijn van het recht van vrij ondogmatisch christelijk geloof bewaard, maar heeft voor een groot deel de spanning van het worstelen om eigen persoonlijk godsdienstig leven opgegeven, en heeft zich met groote aandacht toegewijd aan de wetenschappelijke doorvorsching van de krachten der natuur, en heeft zich een wetenschappelijke en intellectueele levensbeschouwing opgebouwd, die haar het diepere zieleleven deed verwaarloozen, en daarmee de spanning van haar levensaanvaarding in sterke mate deed verminderen.

Deze groep der menschheid, waaruit de moderne mensch is tevoorschijn gekomen, heeft, zooals Leopold Ziegler het in zijn merkwaardig boek Der europäische Geist uitdrukt, aanvaard den ,,Geist vollendeter Wirklichkeitstracht und Wirklichkeitsnähe, dem nichts so angelegen ist, als messend, zählend, rechnend die Natur aus ihren Elementen gleichsam intellectuell nachzuerschaffen, und der für diesen Preis gern alles hingibt, was der geschichtliche Mensch an Uberschusz über die Natur hinaus besitzt''. (p. 74.).

Deze wetenschappelijke levensbeschouwing heeft groote dingen bereikt, maar heeft het ware innerlijke geestesleven laten verdorren en afsterven, en heeft ons gebracht een wereld van hypertechnische vaardigheid, die echter het bewogen en scheppend leven uit de diepten der ziel niet meer kent, en die, om nog eenmaal Ziegler aan te halen, „sich versteift auf die vormals kaum erhörte Behauptung, dasz jede Zutat des erkennenden Subjekts an die absolute Objectivität diese entstellen, verzerren, fälschen müsze''. (p. 78).

En zoo leven wij thans in een wereld, waarin de oude hevige worstelingen om het leven uit den goddel'ijken Geest zich niet hebben voortgezet op een even grootsche wijze in het leven van den modernen mensch, waarin welis waarde oude theologische voorstellingen niet houdbaar zijn gebleken, de dogma's uit vroegere tijden onvruchtbaar zijn bevonden en niet in staat aan het leven van den modernen mensch diepte en omvattende vastheid te geven, maar waarin de geest der wetenschap dikwijls optreedt alsof hij met de gansche theologie en eigenlijk met den geheelen godsdienst heeft afgerekend, zooals o.a. wordt geconstateerd in het boek van dr. Anton Vloemans, Het leven is heilig, als hij zegt: „Hand in hand met de exacte wetenschappen, met den opbloei in den nieuwen tijd, vooral sedert de zeventiende

eeuw, van de wiskunde en exacte natuurwetenschap, heeft de wijsbegeerte zich uit den omknellenden greep van de theologie bevrijd ..... Voet voor voet werd de theologie, de zoogenaamde wetenschap van het geloof en van de openbaring, in een hoek gedreven. Keer op keer dwong men haar, met bewijzen van exacte natuurwetenschap in de hand, onthutst te bekennen: ik heb het mis gehad ..... Niet meer van den Schepper —God uit wil men de verschijnselen verklaren. Alles wat geschiedt gebeurt wetmatig, zonder God, dus tegen den god van de traditioneele theologie .... Ontegenzeggelijk heeft de wijsbegeerte in samenwerking met de wetenschappen, waarop zij steunt, den modernen mensch tot een goddelooze gemaakt". (p. 167-169).

De geest ,die hierin ligt uitgedrukt, heeft zich van een groot deel der thans levende intellectueele moderne menschheid meester gemaakt. En het grootste gedeelte van de gemeenteleden, waarmee wij te maken hebben, heeft dit alles wel niet bestudeerd en zich niet klaar bewust gemaakt, maar toch geheel en al den invloed hiervan ondergaan. Van een levend en krachtig Godsbewustzijn, zelfs van een diep en verterend Godsverlangen is bij velen geen sprake meer. En eerst wanneer dit weer zal zijn teruggekeerd, zal daarmee tegelijk het eigen geestesleven onder een sterk verantwoordelijkheidsbewustzijn worden geplaatst, en zal ook dat alles wat als schuld en tekort aan levenskracht en geestelijke spanning wordt ondervonden, weer dringen tot een herstel van de eenheid met het goddelijke leven, en tot het wekken van dat bewustzijn, dat als vergeving wordt ervaren.

Maar zoolang er deze groote afwezigheid van hunkeren naar diep godsdienstig leven is, zitten onze vrijzinnige predikanten en theologen op hun pastorieën en zij hebben het gevoel, dat deze rijke inhoud van het godsdienstig leven, ook dat alles wat tot vergeving dringt en vergeving doet zoeken, bijna niet tot de gemeente gebracht kan worden; de gemeente die het leven in gestadigen strijd voor het bestaan en streven naar eigen lotsverbetering aanvaardt, en in den vrijen tijd geniet van de wonderen der moderne techniek, van dat alles wat op velerlei wijzen de ledige uren vult, en wel heel merkwaardig is, maar al meer den mensch doet ontberen de stilte die voert tot de innerlijke aandacht, waarin het godsdienstig leven opnieuw kan ontwaken.

De mensch, hij is als een groote vogel die eenmaal met breeden vleugelslag zich verhief en de luchten doorkliefde om zijn woning in hooger en ijler sfeer te bouwen, maar die nu niet meer vliegen kan, en zich alleen maar over den vlakken grond beweegt, met een vaag bewustzijn dat het anders moest zijn. En zijn gemoedsgesteldheid wordt zoo aangrijpend juist geteekend in het lied van Antonie Donker, Legende:

Er ligt een schemering over de weiden,
er loopt een man op den verlaten weg,
geen sterveling zal hem zijn lot benijden,
hij is alleen, en hij kent heg noch steg.

Het wordt nog troosteloozer als ik zeg,
dat hij daar altijd liep, ten allen tijde
vergeefs, vergeefs. Zal God hem ooit bevrijden?
Het schemert eeuwig op den leegen weg.

Nog altijd denkt hij: als ik maar blijf loopen,
vind ik een herberg met een helder licht;
dan ga ik binnen want de deur staat open.

Er is nog hoop op zijn vermoeid gezicht,
en daarom zal hij altijd blijven loopen,
maar als hij aankomt, zijn de deuren dicht.

Zoo voert de moderne mensch zijn leven nuchter, verstandelijk en practisch; innerlijk onvoldaan, diep onvoldaan; maar zóo sterk gekeerd naar leven, levensstrijd en levensvulling, dat dit innerlijk tekort hem meestal niet eens erg schijnt te deren.

Het oude is weggevallen. De oude vormen van schuld en vergeving kunnen hèm en kunnen òns niet meer dienen en niet meer helpen. Want deze berustten op de aanvaarding van de aanwezigheid Gods als een heilig wezen buiten en hoog verheven boven den gevallen en zondigen mensch, deze hielden den mensch voor dat hij zonder meer de volledige oorzaak was en de algeheele schuld had te dragen dat de kracht en zuiverheid van zijn leven was geschonden en misvormd. Deze hingen samen met het besef, dat God de Heilige op geen wijze verband kon hebben met datgene wat als het kwade in de wereld werd ervaren.

Wij raken hier aan een geheel van voorstellingen die wij niet meer kunnen aanvaarden. Wij moeten op deze punten komen tot groote helderheid en klaarheid. Wij moeten ons diep bewust zijn, dat dat alles wat tot het Godsbewustzijn en het godsdienstig beleven behoort, in laatste instantie alleen maar kan berusten op innerlijk ervaren; en dat de goddelijke Geest eindeloos grooter en geweldiger is van macht en wezen, dan de mensch ooit zou kunnen vermoeden; maar dat God, de wereldgeest, niet in verhoudingen van het menschelijke leven kan worden gedacht, en nauwelijks met beelden uit het menschelijke leven, zelfs met het vaderbeeld, kan worden vergeleken.

Men zal opmerken, dat de eenvoudige menschen in onze gemeenten deze en andere toch diepe en schoone beeldspraak niet kunnen ontberen. Maar dit toegegeven, wij richten niets

uit, ons woord zal blijken zonder kracht en onze prediking zal niet doordringen, wanneer, welke beelden wij ook gebruiken, de God die ons tot zijn profeten moge wijden, niet in ons woord, onze ziel en onze levensdaad is de groote, ontzaglijke werkelijkheid, de eenige werkelijkheid die er is, die niet gedacht en over wien niet rustig-verstandig gesproken kan worden, maar die ons leven zooals het is, aangrijpt en beweegt, en verteert; die ons maakt tot een wezen waarvan, volstrekt en onvoorwaardelijk, heeft te gelden: en Mozes nam den staf Gods in zijne hand.

Wij moeten weer van den grond af beginnen. Welke voorstellingen wij ook zullen behouden, het gaat niet om de voorstellingen; maar het gaat erom of wij weer menschen zullen zijn die niet uit traditie in stand gehouden betrekkingen vervullen, om althans den priesterdienst in den tempel waar te nemen, wanneer ons profetisch woord niet in de harten dringt; of wij weer met al onze kracht, en ja met brandende harten zullen strijden in dienst van den Geest, die alleen onze wereld uit de verstandelijke menschelijkheid kan verlossen; of wij weer met ons leven zullen verkondigen, dat het Koninkrijk Gods ook tot dit geslacht is naderbij gekomen, en dat thans ook deze menschheid, zoo zij niet aan het waarachtige leven sterven wil, zich bekeeren en het evangelie gelooven moet.

Om te naderen tot het verstaan van den inhoud van ons Godsbewustzijn moeten wij uitgaan van dat wat is, wij kunnen nooit aanvangen met een wereldverklaring die alle dingen van het heelal omspant en verklaart. Een der zekere onbetwistbare zijden van alle godsdienstig leven is de huivering voor het goddelijke, het overweldigd worden door de nabijheid van den Geest dien wij nooit vermogen te doordringen. De godsdienstige mensch laat zich van dit standpunt niet verdrijven, nooit kan hij in begrippen het leven samenvatten, altijd is er datgene wat de stem tot Mozes vertolkte: ontschoei uw schoenen van uwe voeten, want de grond waarop gij staat, is heilige grond, altijd geldt van zijn levensgang, dat het is een voortgaan, niet een begrijpen, en dat van zijn doel gezegd kan worden: „het is zoo na als God, het is zoo ver als God". En altijd geldt van zijn naderen tot God, dat het begint met een loslaten, een loslaten van de veelheid der wisselende dingen, om te komen, door een schier grondelooze eenzaamheid, tot de verborgen diepten van zichzelven. En dat eerst door de verschrikking der eenzaamheid en de smart der verlatenheid heen bereikt kan worden het moment der eenheid en het bewustzijn der vergeving. Men kan het in de meest eenvoudige en klare vormen tot de gemeente brengen; maar men zal eerst zelf dezen weg moeten zijn gegaan tot het einde toe.

Zoo kunnen wij alleen hiervan uitgaan, dat wij wereld en

menschheid en onszelven hebben te nemen en te aanvaarden zooals wij ze vinden; dat wij den mensch aanvaarden in al de bewogenheid van zijn geestelijk leven temidden van het onbewuste leven der schepping.

En dan is er in den mensch de tweeledigheid. Ik kan zeggen, er is de natuurmensch die moet worden tot de geestelijke mensch, ik kan ook zeggen, er is de mensch die met zijn aandacht en begeerte naar de uitwendige wereld is gekeerd, maar die in zichzelven heeft een aanraking met een verborgen en ontzaglijk geestesleven, waarvan hij zich langzamerhand bewust wordt, en dat hem nooit meer geheel begeven kan. Ik kan ook gebruiken de woorden dualisme en monisme, omdat de mensch gedoemd is als een dualist, met de smart van zijn gedeeldheid, te leven, en toch slechts zoo hij stijgt tot een monistisch bewustzijn, rust kan vinden. Maar het is ons te doen om den gang van het geestesleven zelf, die ons voert tot de vergeving.

In den mensch werken twee machten, de macht van het op zichzelf gerichte leven, en de macht van geestelijke eenheid met den Wereldgeest. En nu trekt de mensch op, hij móet leven en voortgaan, en zoolang hij een levend mensch is, is er in hem deze verdeeldheid en deze angstige spanning van leven: het goede, dat ik wil, dat doe ik niet, maar het kwade ,dat ik niet wil, dat doe ik: ik ellendig mensch..

Wij hebben geen schuld, dat deze gesteldheid aldus bestaat — en toch zijn wij geen oogenblik vrij van het weten van onze schuld. In den aanvang is er nog het donker vermoeden van deze dingen, de toestand van den verloren zoon als hij nog bij zijn vader thuis is, de mensch in wien zeer zeker de tweeledigheid aanwezig is, alleen nog niet openbaar geworden en aan den dag getreden; en die onherroepelijk den weg zal moeten gaan van de scheiding van Gods wezen, om te komen tot de gescheidenheid die hij als schuld beleeft, en daardoorheen tot het eene kwellend en onweerstaanbaar verlangen, dat hem zal moeten drijven tot omkeer en tot het zoeken van vergeving.

In den aanvang is er, zooals de Germaansche mythologie het zegt, het reuzenvolk dat beteekent de chaos of verwarring, en dan komt de strijd van de goden, de asen, die orde willen scheppen boven alle verwarring uit, de voortdurende strijd, die zich in het innerlijk van ieder menschenkind herhalen zal.

En door alle tijden heen blijft werken in den mensch het element, dat men als den geest van het ,,heidendom'' kan aanduiden, dat twee bestanddeelen bevat: ik wil mijzelf zijn, ik wil mijn eigen leven en bestaan bevestigen; en : ik wil voor mijzelven de groote fonkelende vreugden van het leven genieten zooveel dat mogelijk is. Maar er is tegelijk het andere, het bewustzijn dat zijn bestemming is, de eigen beperktheid te ver-

breken en in de eenheid met den Wereldgeest volkomen op te gaan.

De mensch is de zwerver door uur en tijd, de doler over al de wegen van de bloeiende aarde, die door geen enkel ding bevredigd en in al zijn verlangen eens en voorgoed voldaan kan worden. En deze diepe onbevredigdheid met zichzelven, en met het leven dat alleen het oogenblik kleurt en doorgloeit, doet hem rusteloos zoeken naar het andere, naar het leven uit ander bewustzijn, naar de overgave van zijn leven in den eeuwigen Geest-Daar is geen middenweg tusschen deze beide; als van Mozes bij het brandend braambosch gezegd kan worden: en Mozes nam den staf Gods in zijne hand, dan breekt hij volkomen met het leven dat hij tot dusver had geleid; als Christus den duivel heeft uitgedreven, zoodat deze „van hem aflaat'', dan eerst komen de engelen Gods en dienen hem.

En de groote historische voorbeelden van sterke geestelijke figuren die eerst in hun jonge jaren den beker der aardsche vreugden hebben omhoog geheven, maar hem later onvoorwaardelijk hebben verworpen, zijn Augustinus, Franciscus en Leo Tolstoy.

Maar hoe meer de wereldsche geest op onze oogenblikken beslag legt, hoe meer wij een zwaren strijd hebben te voeren om in dit uur van den tijd te bestaan, hoemeer het leven allerlei vormen van aardsche vreugden rondom ons uitstalt, waarnaar wij in onze vrije oogenblikken maar hebben te grijpen, des te verder geraken wij weg van het diepere en verborgene, van dat wat ons werkelijke wezen is, van het brandend verlangen onzer ziel naar de eenheid met God.

En omdat dit in ons gelegd is, omdat in den mensch als zoodanig is de spanning en het conflict van tijd en eeuwigheid, omdat hij niet zonder meer over den stroom van den tijd kan varen zonder door een ander verlangen gekweld te worden, ontstaat in hem het bewustzijn van schuld. Tekort doet hij aan het werkelijke leven, en hij geraakt, ondanks alles wat het leven binnen zijn bereik stelt, in een toestand van honger dien hij op den duur niet verdraagt.

En als hij nu behoort tot hen die inderdaad God zoeken, maar het nog niet doen met hun gansche ziel, dan zal hij telkens uit den strijd om geestelijke vastheid zich weer laten wegtrekken en afleiden, en dan beteekend dit in zijn leven ontrouw aan het beste en diepste, niet achten de stem die hem riep, en dan groeit en groeit in hem dat bewustzijn van tekortkomen en schuld. En dit kan alleen worden opgeheven door de vergeving, dat is door de hernieuwde eenheid met God, door het onvoorwaardelijk en ten volle loslaten van datgene wat het eigene is, om door de kracht Gods te worden overweldigd.

De vergeving komt tot stand in de eenheid, in het niet meer gescheiden zijn, in het opgeven van den geest van het heidendom, in het weerstaan van iedere verzoeking die hem nu van deze eenheid waartoe hij nadert, wil weerhouden, in het stil en sterk en vast heengaan tot den God die nu moge doen met hem en zijn leven naar Hij wil.

Zoo is de vergeving nimmer een inzicht of een begrip, maar alleen een innerlijke bewustwording van de herstelde eenheid, een diepe beschaming en een namelooze vreugde tegelijk, een omvat worden door den vader, door den geest der eeuwige liefde, die niet anders kan dan aan de grens van tijd en eeuwigheid het beperkte, afzonderlijke, eenzame en sterfelijke leven te willen omvatten en verheffen tot een eeuwige en niet meer te verbreken eenheid.

Zoo móet de mensch, door de schuld der gescheidenheid en den nood der verlatenheid heen, voortdringen tot de vergeving der herstelde eenheid.

Maar, wil hij dit niet op een oogenblik ervaren om het straks weer met des te grooter kwelling te ontberen, wil dit in hem worden het blijvend en onontneembare bezit, dan is de omkeering van zijn levenshouding groot en volledig. Dan zal Mozes wel vrouw en kind met zich kunnen voeren op zijn dolende tochten naar het beloofde land, maar uit zal het zijn met het weiden van zijn kudden door de stille uren, met het veilige afzonderlijke menschengeluk in een beschermden afgezonderden hoek van het leven. Voortaan zal hem de geest Gods voortstuwen, tot-grootsche taak ja, maar daarin al zijn kracht en al zijn scheppings drang opnemen en verteren. Dan zal Franciscus het kleed dat hem omhangen heeft, afleggen en spreken: „tot dusver noemde ik Pietro mijnen vader, voortaan zal ik alleen nog zeggen, onze Vader die in de hemelen zijt''.

En daarvoor schrikt de mensch van onze dagen terug. Hij wil leven in de oogenblikken, in het relatieve, in de vele dingen die elkander met stijgende snelheid opvolgen, hij kan zich niet losmaken van den geest die zijn tijd en die al de zijnen vervult, tot het heengaan en in heldhaftige trouw dienen den eene die hem dit eigen menschelijk leven zooals hij dat zoekt, ten volle ontnemen zal.

En nu is er wel diep in dezen modernen mensch die in uw gemeente leeft en misschien met u in de Zondagmorgen weer tezamen komt, het weten van het andere, en een stil verborgen verlangen om door een groote macht gegrepen en van alle eigen kleinheid en engheid verlost te worden. Maar dan moet een geestelijke macht over hem komen die hem doet ontwaken en die hem maakt tot den mensch die, ja inderdaad opstaat en tot den Vader gaat. En deze geestelijke macht is gegeven in

de kracht die door Christus over de wereld is uitgestort. Maar zij moet door u die „in Gods naam'' tot de gemeente spreken en profeteeren moet, worden vertolkt en in onmiddellijk geestelijk contact worden tot uiting gebracht. En daarom zal dit alles diep en sterk in uzelven moeten leven, wilt gij thans de grootsche taak volbrengen, waartoe de Geest u geroepen heeft. Wilt gij het bewustzijn van vergeving thans tot uw gemeente en tot deze wereld brengen, dan zal sterker en machtiger dan alle beschouwing en alle klare uiteenzetting, in u moeten leven de profetische roeping van Godswege. De mensch van onze dagen, hij is inderdaad die figuur, die is heengetrokken naar de lokkende stad der wereld, die aldaar zijn geld, d.i. zijn geest, doorbrengt en verspilt, losbandig levende, d.w.z. los van den band.

De mensch is de verloren zoon, en hij kan niet anders zijn. Want slechts zeldzaam gaat daar temidden van alle duistere en troebele menschengestalten een enkele, die van een zuiver licht geheel is doorvloeid. Slechts zeldzaam zijn de gestalten als van Ruth, in wie een dieper en zuiverder licht schijnt, die ver voor ons uit gaan en toch zijn van het geslacht der menschen, die ons een levensvorm doen aanschouwen van wankellooze trouw en onverduisterde klaarheid, en die voor ons zijn tot een groote en diepe vertroosting.

Maar de mensch onzer dagen is de verloren zoon, en zoo los is zijn hart geworden van dezen eenen band der goddelijke eenheid, dat hij nog wel bezit den drang om de eenheid met den Wereldgeest te herwinnen, maar dat dit zeker niet zijn laatste schuld en niet zijn laatste vergeving zal zijn. Dit alles kunt gij voor hem schilderen, en gij kunt hem wakker maken zoodat hij met al zijn gespannen krachten strijdt opdat de eenheid niet weer verbroken zal worden. Maar gij kunt hem zeer zeker zijn leven aldus doen zien, dat het niet meer zal zijn een strijden zonder hoop, een leven dat telkens weer gebroken en verscheurd moet worden, en dat eigenlijk is een eindelooze opvolging van daden van schuld en van stijgingen tot vergeving, maar één geheel van innerlijk beleven, met hoogten en laagten, beiden noodwendig en onvermijdelijk, met een steeds sterker bewustzijn van de glorie der eenheid, en van het groeien der krachten die de overwinning naderbij voeren. Dan zal in het eind de mensch niet meer willen leven ver van den Vader en los van den band, en indien hij nog niet op eenmaal ten volle overwint, dan zal hij toch verstaan den troost van Tauler den mysticus:

> „Geen ding kan den mensch raken, noch al te zeer bedroeven, noch hem in den waan brengen, verre van God te zijn, indien hij staat in den goeden wil.
>
> Niets kan u ontbreken, indien gij een rechtvaardigen,

waarachtigen wil hebt. In waarheid — met den wil vermag ik alle dingen.

Indien ik het volkomen wil, en het ontbreekt mij slechts aan krachten, het te doen, zoo heb ik het in waarheid alles toch voor God gedaan.

Met een in God verborgen wil vermoogt gij alles, hetzij dat gij God liefhebt, of wat dan ook".

Wij moeten trachten op te wekken in prediking en catechese het bewustzijn van den levenden geest Gods die werkt door eindelooze tijden, zooals de wind door alle uren heen de wereld aanraakt en tot leven brengt.

Wij moeten krachtig en volledig breken met het berusten in de menschelijke gescheidenheid, en wij moeten de gemeente doen verstaan, dat die machtige gelijkenis van den verloren zoon is symbool en verbeelding en uitbeelding van eigen innerlijken levensgang. Zij moet weer bewust worden, dat wij, dat ieder onzer zulk een verloren zoon moet zijn, omdat wij menschen zijn; maar dat deze zoon geen verdorven leven leidt, dat hij niet innerlijk verdorven en reddeloos verloren is, dat hij alleen den levensdrang van zijn natuur volgt en dan doorbrengt zijn rijkdom, losbandig levende, los van den band; maar dat dit de noodwendige weg is om te komen tot het verlangen naar een verzadiging die van gansch anderen aard is. Want ook de mensch van dezen tijd zal weer moeten komen tot zichzelven, om het woord te vinden: ik zal opstaan en tot den Vader gaan. En dan zal ook hij weer iets moeten gaan vermoeden hiervan, dat het goed is en volkomen goed, als hij weer „bij den Vader" is, en datdan de vergeving in al haar aangrijpend louterende kracht wordt voltrokken.

In de verhouding tot de goddelijke macht is schuld en vergeving een deel van den noodwendigen levensgang, maar de mensch moet door deze ervaring zoodanig stijgen, dat hij telkens sneller en heviger zijn armoede, als hij niet meer bij den Vader is, verstaat, en door den nood hiervan zijn wezen voert in de richting der herstelde eenheid.

Ook in de catechese, zij het op eenvoudiger wijze, kunnen wij duidelijk maken dat de mensch zoo is, dat hij opgroeiende wel eerst zichzelven moet leeren verstaan, maar dat hij hier niet bij kan blijven, en moet zoeken naar de eenheid met den Wereldgeest, en dat dan eerst zijn leven wordt vervuld en tot de hoogste hoogten der vreugde stijgt. En wij kunnen hier laten gevoelen, dat er iets in den mensch is dat wachtende blijft, maar dat, als de kern van zijn wezen, volkomen zuiver en gaaf in hemzelven blijft bewaard.

Wel zal dit beter verstaan worden door de oudere catechisanten, die niet meer in de jaren van louter verontrusting en verwarring en voortdurende moeilijkheden met zichzelf en met

het onbegrepen leven in zichzelven staan, maar reeds zoeken naar vastheid en dieper gegronde levensovertuiging.

Ook hier, bij de catechese, kan men uitgaan van den verloren zoon. Dit kunnen zij gemakkelijk verstaan, omdat ook in hun eigen leven zulk een verlangen is om weg te trekken van de dingen die vast en goed zijn, en om God in hun hart te verlaten; om het avontuur van het leven te zoeken, gedreven door een onbegrepen drang in zichzelven. En hier zal het zich meermalen voordoen, dat het inzicht en de klaarheid die de catecheet vermag te geven, bezield door eigen geloofskracht, in latere jaren in deze jonge levens een groote zegen zullen beteekenen.

En dan is er een onbeperkte stof om dit te illustreeren. Wil men met de oudsten, met de aannemelingen, spreken over huwelijkstrouw, over den dieperen geest waardoor de menschelijke liefde moet gedrenkt worden, en over het gevaar, ook hier, om te worden tot een verloren zoon, dan kan men uitgaan van Maria Magdalena. Wil men duidelijk maken, dat ook door donkere zonde heen de mensch niet verloren is, dan ligt het voorbeeld van Jacob den aartsvader voor de hand.

Om klaarheid of althans meerder inzicht te geven over den donkeren drang in eigen wezen, kan het prachtige sprookje van de Sneeuwkoningin voortreffelijk helpen; van dien jongen, Kai, die verdwaald raakte in dat paleis van ijs en sneeuw, en die het woord eeuwigheid niet meer uit de verspreide ijsblokken kon samenstellen.

Wie een voor kinderen zeer aantrekkelijk verhaal wil hebben over het zoeken naar vergeving en de vreugde als deze komt, neme het verhaal van de kinderen en den hond uit Het huisje bij de dennen, vooral dan het gedeelte dat volgt nadat de hond is gedood en begraven.

Een mooi verhaal over den mensch die geheel van zichzelf is vervuld en van zijn eigen groote waarde overtuigd, maar daardoor juist losgemaakt van den band met den mensch aan mensch verbindenden Geest, is Het sterrenkind van Oscar Wilde. Maar met eenigen goeden wil kan men ze aan alle zijden vinden.

Tegenover de gemeente is het een zwaarder maar een niet minder grootsche taak, en hier zal het bewustzijn van vergeving moeten worden opgenomen in het geheel van de goddelijke levensroeping waartoe juist nu gemeente en wereld gewekt moeten worden.

Zwaarder toch, want het Koninkrijk Gods is ook nu meestal nog wel dichter bij het hart van het kind. En de gemeente is dikwijls meer vatbaar voor beschouwingen en gedachten, en voor den vorm waarin gij die kleedt, dan voor de profetische

kracht die haar leven wil aangrijpen en omwenden. Zij wil u, als het goed is, wel aanhooren, maar zij wil inderdaad niet „van God gegrepen'' zijn. Hier komt het wel ten volle aan op uw eigen geloofskracht en uw eigen doordrongen zijn van den Geest.

Maar als hier inderdaad iets geschiedt, als dit gaat leven in uw gemeente, als in velen een groot verlangen komt om door de schuld heen de eenheid met den levenden geest Gods te herstellen, dan zal in haar een dieper en rijker geestelijk leven en een uitstralende kracht der liefde Gods zich openbaren.

En zoo dit zou trillen door vele gemeenten, dan zou het volk dat door deze dingen is beroerd, onrustig worden van binnen. Dan zou er iets vlammen door zijn hart van een kracht en een gloed die van deze wereld niet is. Dan zou de verhouding en waardeering der wereldsche dingen anders worden. Dan zou de mensch de zonden die hij als volk in deze wereld pleegde, moeten loslaten. Dan zou iets vermoed worden van den vrede Gods, en hoe die komen moet.

Vergeving — hoezeer hebben wij allen vergeving noodig.

Want wat is er in ons kleine en menschelijke leven met al zijn ontmoedigingen, zijn begeerten en zijn menschelijke gekrenktheden, te bespeuren hiervan, dat er een God is die ons leven beweegt, die ons leven heeft opgericht, en ons doet heengaan en spreken in andere tongen.

Maar wij kunnen zooveel, als wij het willen, ook in de lauwe gemeenten, als wij het werkelijk doen om Gods wil, en met brandende harten.

Daar is ons, daar is den Christenen die uit de vrijheid zijn, een ontzaglijk ding toevertrouwd in deze tijden. Het opnieuw ontsteken van de wereld, het trouw en volhardend aanblazen van de bijna gedoofde vonken, het wegbreken met onweerstaanbare kracht van de omsloten beperktheid van deze menschheid, die zichzelve genoeg wil zijn en het toch niet kan. Wij hebben niet te vragen waartoe en vanwaar.

Wij zijn de wacht op den uitkijk, en wij hebben deze post in te nemen als het schip in den donkeren nacht vaart door wijde eenzaamheden.

Wij hebben verstaan, dat Gij ons hebt geroepen.

Vergeef ons al het vele, waarin wij niet zijn getrouw geweest, waarin wij U niet hebben liefgehad met onze gansche ziel.

D. A. VORSTER.

THEOLOGY LIBRARY
CLAREMONT, CALIF.

332373

BT10 .S8 no.10
Tjalsma, P. D.
Vergeving /

BT Tjalsma, P D
10 Vergeving, door P.D. Tjalsma en D.A.
S8 Vorster ... Assen, Van Gorcum, 1930.
no.10 32p. 25cm. (Studieclub van moderne
theologen. ⌊Vlugschriften, no.10)

Includes bibliographical references.

1. Forgiveness of sin--Addresses, essays,
lectures. I. Vorster, D II. Title. III.
Series.
332373 CCSC/mmb